Jazyk a politická komunikácia na styku kultúr v období zlomových udalostí

Ľubomír Guzi

Abstract

Language and Political Communication at the Edge of Cultures in the Period of Turning Events. *In our contribution, we dealt with the issue of political communication in the conditions of turning historical events, when negotiators not only from different "classes", but also from the resulting different cultural conditions, met at the highest diplomatic levels. The material for the analysis was provided by the events connected with the negotiations leading to the signing of peace between revolutionary Bolshevik Russia and the Central Powers in Brest-Litovsk. We describe the historical conditions leading to the negotiations, its main actors, and problems related to their political and intercultural communication. They were conditioned both by the statesmanship and diplomatic intentions of individual actors, as well as by the irreconcilable positions of the fighting but gradually collapsing monarchies and their revolutionary counterparts*.

Keywords: intercultural communication, diplomacy, history of WWI, history of Russia and Europe, negotiations.
Kľúčové slová: interkultúrna komunikácia, diplomacia, dejiny Prvej svetovej vojny, dejiny Ruska a európy, vyjednávania.

Úvod

Pri analýzach politického diskurzu, politickej komunikácie, rôznych foriem historických a politických narácií, bádateľa nikdy neprestáva fascinovať množstvo a rôznorodosť komunikačných kanálov, komunikačných nedorozumení, ktoré v politickom diskurze môžu byť ako spontánne, tak aj predstierané. Politický diskurz, jazyk politiky, ako aj politická rečotvorba môžu prebiehať na úrovni politických oponentov rôznych politických strán, medzi predstaviteľmi štátov, avšak aj v rámci jednej politickej strany alebo jedného národa, v ktorom došlo k vyhroteným situáciám, zlomovým

udalostiam či dokonca zmenám spoločensko-ekonomických formácií, ak by sme sa pridržiavali klasického vymedzenia pojmu. Jazyk, spoločenská realita, diskurz i kultúra veľmi citlivo a pomerne agresívne reagujú na takéto zmeny. Citeľnejšie a zreteľnejšie je to o to viac, keď sa doslova lámu epochy v rámci jedného štátu, ktorý nezvládol evolučný a postupný prechod k ďalšej vývojove fáze, ale jeho nové elity sa rozhodli o budovaní experimentálneho útvaru, čo takmer nikdy neviedlo k pozitívnym výsledkom. Druhou stranou mince je fakt, že názorové, resp. politické a kultúrne strety sa dajú dôslednejšie analyzovať a vystopovať ani nie tak v zdanlivo pochopiteľnom synchrónnom priereze súčasných politických technológii a komunikácií, ako skôr vo vzdialenejších, diachrónnych komparatívnych, ako keby civilizačných, stretoch. V predchádzajúcich ročníkoch zborníkov *Jazyk a politika. Na pomedzí lingvistiky a politológie* sme sa venovali takýmto zlomovým etapám ruských dejín, kedy dochádzalo k značne rozporuplnému, no ráznemu striedaniu politických a spoločenských doktrín, doslova však aj svetonázorov (Guzi 2016, 2017, 2018 a pod.). Na tieto naše analýzy by sme chceli nadviazať v ďalšom texte príspevku, kde ukážeme niektoré osobitosti politickej komunikácie a strety svetonázorových hodnôt v období po prvej svetovej vojne v závere ktorej sa principiálne začala meniť spoločensko-politická realita Ruského impéria a formovanie sa nového štátneho útvaru, utvrdeného rokovaniami v závere Veľkej vojny, následnou občianskou vojnou v Rusku a budovaním nového štátneho poriadku.

Jazyk, komunikácia a zmeny spoločnosti

V podmienkach ruskej histórie až príliš často dochádza k „cikcakovitému“ vývoju udalostí, ktoré sa označuje ako „zigzagovité“ či „ševronovité“ (od fr. Chevron – zig-zag), prinášajúce so sebou kardinálne premeny a doslova strety civilizácii alebo prudké striedanie spoločensko-ekonomických formácií. Ako keby sa v samotnom pojme zosobňovali „zigzagoobraznyje“, to jest cikcakovité ramená úderov blesku – známa *Κεραυνοβολία* (*keraunobolía*) – vrhanie bleskov samotného Dia. Podobný priebeh mal aj zrod novej formácie, o vybudovania či zavedenie ktorej sa po roku 1917 v Rusku snažili noví mocipáni. Tí spočiatku nachádzali spoločnú reč iba s niektorými dočasnými spojencami, akými boli ľaví a praví eseri, anarchisti, menševici časť kadetov, postupne však so všetkými partnermi politického dialógu postihol iba komunikačný šum. Tento diferentný

konotačný akcent vychádza zo samotnej povahy triedneho konfliktu, vyzdvihovaného a presadzovaného ako v predrevolučnom období, tak aj v časoch výstavby sovietskej socialistickej spoločnosti. Práve takýto *Weltanschauung* bol externému svetu za hranicami tejto spoločnosti jednak málo známy, no hlavne ťažko pochopiteľný, ako to hneď od začiatku bolo prezentované aj na medzinárodnej scéne.

Poprevratové obdobie po októbri 1917 prinieslo kontakty „západných mocností" a Japonska s ruskou revolučnou realitou, išlo však predovšetkým vojenský zásah, účelom ktorého bolo zaistenie si vplyvu a ekonomických výhod v rúcajúcej sa ruskej monarchii, na miesto ktorej prichádzala nová, doposiaľ ťažko definovateľná sociálno-politická sila. Takzvaná zahraničná intervencia do rodiaceho sa sovietskeho štátu a jej podpora takzvanému „bielemu hnutiu" sa stane trvalou ideologickou oporou pri formovaní vzájomných vzťahov „so západom" takmer do samotného rozpadu ZSSR v roku 1991. Hlavnou hybnou silou tejto intervencie sa ukázala byť Veľká Británia a Francúzsko, bývalí spojenci vo Veľkej vojne, ktorí sa cítili byť podvedení zrušenými záväzkami v koalícii, po vystúpení Ruska z konfliktu po podpísaní Brestlitovského mieru v marci roku 1918. Boľševici vtedy predstavovali nezmámi prvok.

Ak načrieme, napríklad, do spomienok českého šľachtica a rakúsko-uhorského ministra zahraničných vecí Otakara Czernina (česky: *Černín*), ktorý zo svojej pozície usilovne zhromažďoval informácie o novej ruskej politickej sile, ktorá prevzala v krajine moc, naskytne sa nám zvláštny obraz udalostí. V júni 1917 roku ich tento presvedčený monarchista charakterizuje ako „sociálnych demokratov pod vedením Lenina, ktorá v tlači vystupujú ako rozhodní protivníci ofenzívy" (Černin 2005: 234). V novembri toho istého roku, keď sa už po prevrate zmocnili vlády, sa v dopise priateľovi zmieňuje o nových informáciách, ktoré sa mu o nich podarilo získať. S príslovečným antisemitizmom referuje, že „takmer všetci ich vodcovia sú židia s úplne fantastickými predstavami a nezávidím krajine, ktorú budú riadiť" (Czernin 1919: 298). Prinajmenšom hlavní vyjednávači v Brestlitovsku od decembra 1917 po marec 1918 židovského pôvodu boli (A. A. Ioffe a L. D. Trockij). O Trockom sa Czernin v januári 1918 vyjadril, že „je to bezpochyby veľmi zaujímavý, chytrácky a veľmi nebezpečný protivník. Disponuje výnimočným rečníckym nadaním – len zriedkakedy som sa stretával s takou rýchlosťou a vycibrenosťou replík, akými kontroval on – a na druhej strane celá tá opovážlivosť, typická pre jeho rasu" (Czernin 1923: 253). Málo kto v tom čase, ale aj neskôr chápal o čo novým tvorcom ruského štátu vlastne ide, prečo sa deti s výnimočne

dobre situovaných rodín stávali revolucionármi, prečo pomerne malá skupina rozhodných mužov a žien dokázala strhnúť obyvateľstvo bývalej monarchie na cestu ružovými farbami podfarbeného a krvou vykúpeného sociálneho experimentu. V Spojených štátoch, kde už v tom období existovala židovská lobby (samozrejme ako jedna z mnohých, či národných, religióznych alebo ekonomických), sa taktiež ustálené stereotypy nezhodovali s novou vlnou socialistov. Jedným zo sovietskych vyjednávačov o mieri, s ktorými do príchodu Trockého Czernin pracoval, bol Adoľf Abramovič Ioffe. Czernin ako efektívny minister zahraničných vecí vedel o intelektuálnych charakteristikách svojich oponentov na druhej strane stola. Asi by sme si ťažšie vedeli predstaviť rozdielnejšie názorové, kultúrne, konceptuálne i lingvokultúrne antipódy, než ktoré sa zišli na týchto jednaniach o mieri – na jednej strane český, značne prorakúsky politik *Czernin*, ktorému sekundovali nemecký štátny tajomník zahraničných vecí, priemyselník, dedičný šľachtic *Richard von Kühlmann* a kariérny vojak, šéf generálneho štábu Vrchného veliteľa Východného frontu Leopolda Bavorského z dynastie Wittelsbachov *Max Hoffmann*. Na strane druhej – ako sa o tom zmieňuje Czernin: „*žid, ktorí sa nedávno vrátil zo Sibíri menom Ioffe*“ (to jest Adoľf Abramovič Ioffe), „*zaujimavá figúra*“ – „*švagor ruského ministra zahraničných vecí – Kamenev*, a „tretia osoba“, istá pani Bicenko, žena s bohatou minulosťou. Ako pokračuje Czernin, „bola ženou istého nízkeho úradníka, no dala sa na revolučnú činnosť. Asi pred dvanástimi rokmi zabila generála Sacharova, gubernátora nejakej ruskej gubernie, nad ktorým socialisti vyriekli ortieľ smrti kvôli jeho prílišnej horlivosti“. Za vraždu „bola vyslaná na Sibír, kde strávila, hlavne v izolácii, asi dvanásť rokov. Oslobodila ju až revolúcia. Táto pozoruhodná žena, ktorá sa naučila v Sibíri po nemecky a po francúzsky tak, že dokáže čítať v týchto jazykoch, aj keď nimi nerozpráva, lebo nevie ako sa správne vyslovujú slová, je typickou predstaviteľkou vzdelanejšieho ruského proletariátu. Je neobyčajne tichá a uzavretá; okolo pier má nejaký šrám, vzbudzujúci neskutočnú odhodlanosť; oči jej občas vzbĺknu vášnivým plameňom. K tomu, čo sa okolo nej deje je úplne apatická. Avšak, len čo sa niekto zmieni o vysokých princípoch medzinárodnej revolúcie, okamžite sa preberie, celý jej zjav naberie nové tvary, zmení sa na dravé zviera, ktoré náhle zavetrilo korisť a snaží sa na ňu vrhnúť“ (Czernin 2005: 242). Rakúski, nemeckí – westfálski a pruskí monarchisti, priemyselníci a soldateska, boli konfrontovaní s takýmito osobnosťami, na ktoré neboli absolútne pripravení. Veď Czerninom popisovaná žena – Anastasija Aleksejevna Bicenko – pochádzala zo sedliackeho prostredia, z dediny

v Jekaterinoslavskej gubernii, stala sa učiteľkou, vydala sa za obchodníka, ktorého kvôli revolúcii opustila a v novembri roku 1905 ako členka rýchleho bojového oddielu eserov, v prezlečení, priamo v dome vtedajšieho saratovského gubernátora a neskoršieho premiér ministra P. A. Stolypina, štyrmi ranami do brucha zastrelila ministra obrany generál-adjunkta V. V. Sacharova. Po návrate z galejí bojovala v októbrových dňoch roku 1917 na uliciach Moskvy za sovietsku moc a hoci bola prívržencom takzvaných ľavých eserov, v novembri roku 1918 na odporúčanie samotného *šéfa* Leninovej administrácie Jakova Sverdlova vstúpila do vtedajšej RKS(b) (rusky RKP(b)). Je až absurdné si predstaviť scénu, ktorú vo svojich memoároch zachytil nemecký štátny tajomník R. von Kühlmann: „Moskovčania mali medzi delegátmi aj ženy – bolo to samozrejme kvôli propagande (akýsi nemeckých vyjednávač na jej adresu poznamenal: „*Ist das auch ein Delegat*?“ (*A to je tiež delegát*?) – poznámka Ľ. G., (Chernev 2017: 41-44). Jedna z nich zastrelila gubernátora, ktorý bol nepopulárny medzi ľavičiarmi, neodvisla však za to, ale vďaka mäkkým cárskym manierom bola odsúdená na doživotné galeje. Táto osoba, vyzerajúca ako obstarožná gazdiná, *madam Bizenko*, evidentne prostoduchá fanatička, detailne opisovala Bavorskému Princovi Leopoldovi, ktorý pri večeri sedel hneď pri nej, akým spôsobom strieľala. S jedálnym lístkom v ľavej ruke predvádzala, ako gubernátorovi podávala žiadosť – vysvetľujúc Princovi, aký to bol zloduch – a ako ho spoza predkladaného *prosbopisu* zastrelila revolverom, ktorý držala v ľavej ruke. Princ Leopold to zmierlivo počúval, ako by bol živo zaujatý nejakou vražednou historkou“ (Haffner 1988: 85). Epizóda, ktorú charakterizuje gróf Czernin akoby predpovedala akési lámanie kultúrnych a spoločenských pečatí. Predstava ako nejaká ruská revolucionárka, pričom ani zďaleka ešte nie boľševička, ale predstaviteľka bojového oddielu eserov, máva za stolom jedálnym lístkom pred tvárou princa z rodu Wittelsbachov, ktorého predstavitelia boli cisármi a kráľmi Svätej ríše rímskej, vysvetľujúc mu pritom ako zastrelila predstaviteľa jeho triedy, hoci aj ruského, no šľachtica, - to muselo niektorým zúčastneným určite dávať tušiť, že dvadsiate storočie prinesie ešte veľa zaujímavého. Toto gesto malo väčšiu výpovednú a kognitívnu hodnotu, než celé obdobie *fin de siècle*, od symbolizmu, secesie, avantgardy až po modernizmus – toto bola deklarácia triedneho boja, zrodenie novej formy nezmieriteľnosti dovtedy jestvujúcich spoločenských vrstiev, súboj hodnotových systémov. Bojové naladenie popisovali na vrchole prebiehajúcej Prvej svetovej vojny prakticky všetci zúčastnení. Aj boľševici mávajúci pred zrakmi pracujúcich povestným „dekrétom o mieri“ nabádali k vojne, k boju, k revolúcii –

všeobecnej, úplnej a permanentnej. Tento zjavne konceptuálny fenomén, jazykový zvrat, ktorému málo kto rozumel, bol však v tých časoch výbavou každého lepšieho revolucionára a rečníka. Túto ideu a narážku na ňu si neodpustil ani Adoľf Abramovič Ioffe, ktorý sa pri rokovaniach s Czerninom naňho „*zadíval svojim krotkými očami*“ a podľa slov rakúskeho ministra zahraničných vecí „*mi potom veľmi priateľsky, dokonca akýmsi prosebným hlasom, na ktorý nikdy nezabudnem povedal: „Aj tak sa predsa len spolieham nato, že sa nám u vás podarí* ***rozpútať*** *revolúciu“ („…bei Ihnen die Revolution* ***zu entfesseln****“)“* (Czernin 1919: 305). Aj samotní predstavitelia vysokej šľachty a rozvinutej západoeurópskej buržoázie si uvedomovali vážnosť situácie, nedokázali, alebo nechceli ju vedieť čítať a zorientovať sa v nej. Trockij, ktorý v Brestlitovsku pôsobil zrejme najväčší rozruch a svojimi formuláciami a hodnotením situácie narúšal väčšinu zaužívaných diplomatických pravidiel, oceňoval rázne kroky a metaforicky sa k tomu vyjadril takto: „Generál Hoffmann vnášal do rokovaní vzácny svieži závan. K diplomatickým kľučkám nechoval príliš veľký obdiv, preto generál niekoľko rád položil na rokovací stôl, okolo ktorého sa točili rozhovory, svoju vojenskú čižmu. Z našej strany sme ani na minútu nezapochybovali o tom, že práve Hoffmannova čižma je jedinou hmatateľnou realitou na týchto rokovaniach“ (Trockij 1991: 358). Trockij náprotivnú stranu doslova odrovnal svojim známym záverom, ktorá je typickým pre výbavu jeho jazykovej osobnosti – nečakanou, narýchlo sformulovanou, no veľavravnou apóriou „ani mier, ani vojna“ („*Ni mira, ni vojny*“), čím dokonale načas zmiatol svojich protivníkov. V tomto období bol predstaviteľmi boľševikov úplne narušený diplomatický diskurz, ktorý vyplýval jednak z neprehľadnosti a exaltovanosti medzinárodnej situácie, na strane druhej tkvel v politickej línii, nejednotnosti novej vládnucej elity pooktóbrovej spoločnosti. Povestné „*Ni mira, ni vojny*“ („*Ни мира, ни войны*“) vzniklo v reakcii na kľúčové zasadnutie novozriadeného Ústredného výboru strany (v rokoch 1917 – 1918 sa nazýval *ЦК РСДРП(б)*), zvolaného v druhej polovici januára 1918, ktoré však každopádne možno nazvať demokratickým rozhodnutím v rámci tohto orgánu, v ktorom zástancovia rôznych názorov viedli veľmi ostrú polemiku – v tom období si len málo ľudí uvedomovalo podstatu rozohranej nielen politickej, ale aj „imidžovej“ partie. Napríklad, Lenin sa ani nie pred celým rokom vrátil po nepriateľskom nemeckom území v uzavretom vagóne, bol síce podpísaný dobre znejúci *Dekrét o mieri*, ten však znamenal len dočasné riešenie. Na nami zmienenom zasadnutí sa totiž kládla závažná otázka, či ruskí revoluční boľševici budú aj naďalej vyzývať masy

k revolučnej vojne. Hlasovalo štrnásť členov užšieho výboru, dvaja hlasovali „za“, jedenásti „proti“, jeden sa hlasovania zdržal. V otázke podpísania mieru z Nemeckom V. I. Uľjanov Lenin navrhol opäť pragmatickú pozíciu a inicioval hlasovať o tom, aby sa podpísanie mieru všemožne odďaľovalo (*my vsjačeski zatiagivajem podpisanije mira*, *мы всячески затягиваем подписание мира*). Tento návrh podporili dvanásti, proti sa vyslovil iba Grigorij Zinoviev. Práve na konci zasadnutia navrhol Trockij, ktorý zastával funkciu od novembra 1917 do 13 marca 1918 funkciu *narkoma* (ľudového komisára) zahraničných vecí, o formulke, ktorú neskôr prednesie nemeckým a rakúsko-uhorským vyjednávačom v Brestlitovsku – „vojnu zastavujeme, mier neuzatvárame, armádu demobilizujeme“ („*мы войну прекращаем, мира не заключаем, армию демобилизуем*“). Hlasovanie bolo úspešné v prospech Trockého návrhu, ktorý získal 9 hlasov, medzi ktorými boli hlasy Mojseja Urického, Georgija Oppokova-Lomova, Nikolaja Bucharina či Aleksandry Domontovič-Kollontaj. Proti boli siedmi - Lenin, Stalin, Sverdlov, Sergejev (Známy ako tovarišč Arťom), Matvej Muranov a ďalší. Títo muži a ženy doslova vytvárali nielen svojský pohľad na novú politickú realitu, ale doslova kreovali nový systém myslenia a vyjadrovania sa, taký nepodobný na ostatné prístupy. Odtiaľ pramenila neordinárna originalita riešenia problémov vo vnútornej i zahraničnej politike sovietskeho štátu. O pragmatickom protirečení si v otázkach zastavenia vojny, no nepodpisovania mieru, Trockij vo svojich pamätiach píše: „*Naťahovanie rozhovorov bolo v našom záujme. S tým cieľom som ja vlastne odcestoval do Brestu*“ (Trockij 1991: 355). Rozhodnutie, ktoré bolo sformulované na danom zasadnutí výboru nieslo prívlastok tajné, a bolo potrebné zosúladiť rozhodnutie na spoločnej porade boľševikov a takzvaných ľavých eserov. I. N. Ksenofontov konštatuje, že nakoniec formulácia „vojnu neviesť a mier nepodpisovať“ („*войны не вести, мира не подписывать*“) bola schválená drvivou väčšinou prítomných (Trockij 1991: 214-215).

Antipódy konceptu „Naši – Cudzí“ (*Svoi - Čužije*), alebo „My – Oni“ vždy slúžili ako vyhranené orientačné body sovietskej a ruskej konceptosféry (napr. Stepanov 1997: 126–144). Mohli by sme namietať, že Trockij nie je práve jej najreprezentatívnejším predstaviteľom. Opak je pravdou – tento muž sa nechal úplne strhnúť ruskou revolučnou ideou so všetkými dôsledkami, ktoré z toho vytekali – nekompromisnosť, hromadnosť, mesianizmus, nezmieriteľnosť nevynímajúc: „Ako predseda sovietskej delegácie som sa rozhodol s konečnou platnosťou skoncovať s familiárnosťou, ktorá sa nebadane vplichtila do vzťahov v prvom období

jednaní. Prostredníctvom našich armádnych predstaviteľov som dal na vedomie, že sa nemám v úmysle bavorskému princovi predstaviť. Bolo to akceptované. Vyžiadal som si oddelené obedy a večere, odvolávajúc sa na to, že sa počas prestávok potrebujeme poradiť. Aj nato mlčky prikývli", po čom Trockij cituje z pamätí Czernina, ktorý si 7. januára poznamenal v denníku: „Predobedom prišli všetci Rusi, ktorých viedol Trockij. Okamžite oznámili, že sa ospravedlňujú z ďalších spoločných obedov. A vôbec, takmer ich nevidno – zdá sa, že tentokrát fúka úplne iný vietor, než tomu bolo doteraz (s. 316)" (Trockij 1991: 351; Czernin 1919: 316). Trockij však nepokračuje v citátoch z Czerninových pamätí, v ktorých hovorí, že Trockij pri stretnutiach a rozhovoroch o uzavretí mieru odpovedal vždy pohotovo a zdvorilo („*...in einer äußerst geschickten und verbindlichen Art geantwortet*"), avšak čím ďalej, tým sa stával viac skľúčenejším. Czernin uvádza výpovede baróna Lamezana, ktorý na margo vzniknutej situácie poznamenal, že má pocit „*že sa Rusi nachádzajú v úplne bezvýchodiskovej situácii, pretože majú len dve možnosti: buď sa vrátiť bez mieru, alebo uzavrieť zlý mier – v oboch prípadoch však budú zmietnuti*" (Czernin 1919: 317).

Partneri spoza rokovacieho stola si uvedomovali zložitosť postihnutia kognitívnej a názorovej podstaty novej vládnucej elity Ruského štátu, ktorá sebavedomo prevzala moc v krajine *Októbrovým prevratom* a deklarovala takzvaný triedny boj a vyhlásenie diktatúry proletariátu. Vtedy ešte idea permanentnej revolúcie žila, hoci sa otriasala v základoch, aj keď pokusy o jej export do Európy pokračovali. Vyššie sme sa zmienili o tom, ako svojmu triednemu nepriateľovi ruský revolučný vyjednávač A. A. Ioffe v druhej polovici decembra 1917 tvrdil, že revolúcia vypukne aj v nemecký hovoriacich krajinách a skutočne, v apríli roku 1919 bola vyhlásená Rádová republika - *Räterepublik* v Mníchove (takzvaná *Münchner Räterepublik* alebo *Bayerische Räterepublik* – Bavorská rádová republika. Od marca do augusta 1919 existovali taktiež Maďarská a pod jej vplyvom aj Slovenská republika rád (rádová, to jest sovietska – *rada* = rus. *sovet*), vyhlásená v polovici júna 1919 (na čele revolučnej vlády stál Antonín Janoušek). Podobné pokusy sa udiali na niektorých územiach Estónska, Fínska, Nemecka či dokonca Perzie. Po európskych krajinách sa rozbehlo množstvo agitátorov, ktorí vybavení sovietskym revolučným slovníkom, ktorí bude v obmenenej podobe v ZSSR platiť až do jeho rozpadu, skúšali v zmätočnom povojnovom období rozpustených monarchií a vzniku „nástupníckych štátov" doslova inštalovať sovietsky pokus o prevzatie moci zavedenie sovietskeho modelu diktatúry, o obhájenie a ubránenie

ktorého už museli v roku 1919 v domácich podmienkach zúfale bojovať v krvavej a pustošivej občianskej vojne. Ioffe a jeho súdruhovia to vedeli už v decembri 1917, málokto však mohol objektívne posúdiť reálnosť uskutočnenia takéhoto „podujatia“. V novembri 1917 si gróf Czernin ešte stále ťažkal: „Len so značnými ťažkosťami sa darí zaobstarať si nejaké presnejšie údaje o tých boľševikoch; lepšie povedané, je ich veľmi veľa, ale sp veľmi protichodné. Začínajú tým, že všetko, čo ešte pripomína prácu, nejaký blahobyt alebo kultúru, jednoducho ničia. V ich programe o nejakej *Slobode* a *Rovnosti* nemôže byť ani reči, avšak beštiálne potláčajú všetko, čo nie je proletárske. Ruská buržoázia je presne tak isto zbabelá a hlúpa ako naša, necháva sa rezať ako nejaké ovce“ (Czernin 1919: 298). Autor spomienok bo pomerne konzervatívny šľachtic s nezmieriteľnou a svárlivou povahou. Je pochopiteľné, že mal problémy pochopiť úmysly šudí, ktorí sami takmer nikdy nepatrili k triede záujmy, ktorej obhajovali. Samozrejme, v ich delegáciách boli zástupcovia novej vládnucej triedy , avšak samotnú politiku exekuovali ľudia typu Leonida, Krasina, Leva Trockého, Vladimíra Lenina, Karla Radeka a pod. Dokonca aj taký blízky Leninov človek akým bol Aleksandr Vasilievič Šotman, ktorý bol od júlovej emigrácie Lenina vo fínskom *Razlive* jeho spojkou s petrohradským ústredným výborom boľševikov (SES 1989: 1540-1541), bol skeptický k Leninovým tvrdeniam, že „*socialističeskaja revoľucija delo ľogkoje*“ a oponoval mu, že „nieto ľudí, ktorí by vedeli spravovať zložitý štátny aparát“. Lenin mu ešte v duchu neopatrného vyjadrenia o „*kuchárkiných deťoch*“ kontroval: „*Pusťaki! Ľuboj rabočij ľubim ministerstvom ovladajet v neskoľko dnej; nikakogo osobogo umenija tut ne trebujetsia, a techniki raboty i znať ne nužno, tak kak eto delo činovnikov, kotorych my zastavim rabotať tak že, kak oni teper zastavľajut rabotať rabočich specialistov*“ (Šotman 1955: 254-255; Šotman 1925: 115-116). Czernin preto v druhej polovici decembra 1917 vyzýva Ioffeho, že by mali na príklade Ruska dokázať schopnosť boľševizmu reálne vydláždiť cestu k lepším časom, a keď sa mu to podarí, potom si jeho myšlienky získajú celý svet (Czernin 1919: 304; Černin 2005: 243). A. A. Ioffe samozrejme nepatril do spoločenského a kultúrneho prostredia ruského proletariátu. Podobne ako Lev Trockij, Anželika Balabanova a iní patril k rebelantskej rusko-židovskej mládeži, pochádzajúcej zo zámožného prostredia. Jeho otec urobil veľkú komerčnú kariéru na Kryme – za dvadsať rokov sa mu podarilo ovládnuť poštové a dopravné prostriedky na tomto polostrove. Ako spomína jeho dcéra – dnes si tam nikto nepamätá revolucionára Ioffe, v múzeách však obdivujú dobové fotografie a exponáty kupca Ioffe – otca

kupeckého odpadlíka a revolucionára, ktorý však medzi revolucionármi nosil hrdý pseudonym Krymský (*V. Krymskij*). Kupec Abram Jakovlevič bol ozajstným milionárom, okrem toho, že ovládal komunikácie Krymu, vlastnil dom v Moskve a bol považovaný za „obľúbeného žida“ ministra Vitteho (Ioffe 1992: 11), ktorý mal okrem iného na starosti aj vtedajšie ministerstvo dopravy (*ministerstvo putej soobščenija*). Druhý syn simferopoľského židovského podnikateľa si však zvolil takmer protichodnú kariéru. S typicky židovským zmyslom pre humor však vysvetľoval, že revolucionárom sa stal zrejme preto, „*lebo ako malé dieťa som bol veľmi tlstý. Keďže som sa za svoju obezitu hanbil, nikdy som nebehal, nezapájal som sa do pohybových hier, nechodil som do tanečnej. Sedel som a čítal knihy. A tak som sa aj dočítal.*“ (Ioffe 1992: 11). Ako sme videli vyššie, Ioffe sa nenápadne vyhrážal revolúciou aj Czerninovi a skutočne sa na nej podieľal, keď bol po podpise Brestlitovského mieru neskôr, v apríli až máji 1918, menovaný za politického predstaviteľa RSFSR v nemecku, odkiaľ bol po neúspešnom pokuse vykázaný „s celým vyslanectvo a desiatkou jeho „skúsených propagandistov“... za porušenie článkov Brestlitovskej mierovej zmluvy o nezasahovaní“ (Balabanova 2007: 104). na osobnosti, ako jazykovej tak aj revolučnej typickým predstaviteľov prvej vlny boľševických revolucionárov, hoci sám inklinoval k menševikom, bol členom „mežrajoncev“, no v polovici roku 1917 spolu s Trockým a ďalším prešiel s konečnou platnosťou do tábora boľševikov. V dôsledku choroby a sčasti aj politickej situácie ukončil život samovraždou a v liste na rozlúčku písal: „Celý svoj život som zastával názor, že politický a spoločenskí dejateľ musí taktiež vedieť, kedy má odísť zo života, napríklad, ako herec – priamo zo scény, a že je to lepšie urobiť radšej prv, než už bude príliš neskoro“ (Trockij 1991b: 205).

Záver

Gróf Czernin si nakoniec vo svojom denníku zapísal (20. december 1917), že „*tí boľševici sú pozoruhodní ľudia (Merkwürdig sind diese Bolschewiken). Majú plné ústa rečí o slobode a zmierení medzi národmi (von Freiheit und Völkerversöhnung), o mieri a svornosti, avšak v skutočnosti sú zrejme tými najkrutejšími tyranmi (die grausamsten Tyrannen), akých kedy svet videl – buržoáziu jednoducho vyhladzujú a ich jedinými argumentami sú guľomety a šibenice (sie rotten das Bürgertum einfach aus, und ihre Argumente sind Maschinengewehre und der*

Galgen.)“ (Czernin 1919: 305). Je len samozrejme, že gróf svojim protihráčom na diplomatickom poli neveril. Tak ako sa Trockij vyžíval v negatívnych ozdobných prívlastkoch a obrazných pomenovaniach na adresu všetkých vykorisťovateľských tried, tak si aj Czernin po skúsenostiach s ľavičiarmi a po rozhovore s Ioffem poznamenal: „...títo ľudia nevedia čo je to česť, a ich pokrytectvo prevyšuje všetko to, čo zvyčajne vyčítajú kariérnym diplomatom, – pretože takým spôsobom utláčať buržoáziu a súčasne rozprávať o slobode, ktorá obšťastní celý svet, to nie je nič iné, než lož“ (Czernin 1919: 305). Ak by sme sa na nami analyzovaný problém skúmania aktérov, ich politických a axiologických postojov pozreli cez prizmu súčasného textu, dostali by sme sa na šikmú plochu interpretácie určitej závažnej historickej udalosti v súčasnom ruskom kultúrnom a jazykovom prostredí. Vyššie sme na sa na základe spomienok aktérov dejinnej skutočnosti snažili podať čo najpresnejší sled udalostí, používajúc pritom originálny zdrojový materiál. Domnievame sa, že práve skúmanie dejinných faktorov, jazykových osobností aktérov a spôsobov ich narácie, napomôže ako politologickej analýze skúmanej problematiky, tak jej pochopeniu z hľadiska politickej lingvistiky.

Literatúra

BALABANOVA, A. (2007): „*Moja žizň – borba. Memuary russkoj socialistki. 1897–1938*“. Moskva: Centropoligraf.

BOGOSLOVSKIJ, M. M. (1946): *Petr I.*: T. 3. Moskva – Leningrad: Gospolitizdat.

CZERNIN, O. (1919): *Im Weltkriege.* Zweite Auflage. Berlin und Wien: Ullstein und Co.

ČERNIN, O. (1923): *V dni mirovoj vojny. Memuary*. Moskva – Petrograd: Gosudarstvennoje izdateľstvo.

ČERNIN, O. (2005): *V dni mirovoj vojny. Memuary ministra inostrannych del Avstro-Vengrii*. Sankt-Peterburg: Izd-vo S.-Peterb. un-ta.

CHERNEV B. (2017): *Twilight of Empire: The Brest-Litovsk Conference and the Remaking of East-Central Europe, 1917-1918.* Toronto: University of Toronto Press.

GRABAR, V. E. (2005): *Materjaly k istorii literatury po meždunarodnomu pravu v Rossii (1647 – 1917)*. Moskva Zercalo-M.

GUZI, Ľ. (2016): Historická symbolika v politickom diskurze postsovietskeho Ruska. In: ŠTEFANČÍK, R. (ed.): *Jazyk a politika: na pomedzí lingvistiky a politológie*. Bratislava: EKONÓM, s. 135-149.

GUZI, Ľ. (2017): Téma "impéria" a "imperiálnych symbolov" v súčasnom jazykovom prostredí (s dôrazom na ruský kultúrny areál). In: ŠTEFANČÍK, R. (ed.): *Jazyk a politika: na pomedzí lingvistiky a politológie*. Bratislava: EKONÓM, s. 243-256.

GUZI, Ľ. (2018): Veľká jazyková revolúcia 1917-1918. Nový poriadok – nový jazyk. Analýza po 100 rokoch. In: ŠTEFANČÍK, R. (ed.): *Jazyk a politika: na pomedzí lingvistiky a politológie*. Bratislava: EKONÓM, s. 193-206.

HAFFNER, S. (1988): *Die Teufelspakt: Die Deutsch-Russischen Beziehungen Vom Ersten Zum Zweiten Weltkrieg*. Zürich: Manesse, 1988.

IOFFE, N. A. (1992): *Vremja nazad: Moja žizň, moja suďba, moja epocha*. Moskva: TOO Biologičeskije nauki.

JOHNSON, P. (1991a): *Modern Times. The World from the Twenties to the Nineties*. London, New York: HarperCollins *Publishers*.

JOHNSON, P. (1991b): *Dějiny dvacátého století*. Praha: Rozmluvy.

MOKIJENKO, V. M.; NIKITINA, T. G. (2005): *Tolkovyj slovar sovdepii*. Moskva: AST-Astreľ.

SES (1998): *Sovetskij enciklopedičeskij slovar*. Prochorov, A. M. (red.). 4-je izd-je, „Sovetskaja enciklopedija“, Moskva 1989.

STEPANOV, JU. S. (1997): *Konstanty. Slovar russkoj kuľtury. Opyt issledovanija*. Moskva: „Jazyky russkoj kuľtury“.

ŠOTMAN, A. V. (1925): Lenin nakanune Okťabria. In: *O Lenine. Sbornik vospominanij*. Leningrad, Institut Lenina pri TsK RKP(b).

ŠOTMAN, A. V. (1955): Lenin v podpolie. Ijuľ-okťabr 1917 g. In. *Vospominanija o V. I. Lenine („VoVIL“)*. T. 4. Moskva: Politizdat.

TROCKIJ, L. D. (1991): *Portrety revoľucionerov*. Moskva: Moskovskij rabočij.

Kontakt:

prof. PhDr. Ľubomír Guzi, PhD.

Inštitút rusistiky
Filozofická fakulta
Prešovská univerzita v Prešove

Institute of Russian Studies
Faculty of Arts
University of Prešov

Email Address: lubomir.guzi@unipo.sk
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-2395-2875